

УДК 330.354

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V12(2018)-05

Венцовський Д. Ю., кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, заступник завідувача відділу економічної безпеки, Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ, Україна

ORCID ID: 0000-0003-4263-6819

e-mail: dvinc@ukr.net

Малиновський Ю. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

ORCID ID: 0000-0002-7139-5623

e-mail: inem.news@gmail.com

Малиновська Ю. Б., кандидат економічних наук, асистент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

ORCID ID: 0000-0002-1551-9492

e-mail: yuliia.b.molochnyk@lpnu.ua

Руда М. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

ORCID ID: 0000-0002-4015-1976

e-mail: mariana.v.ruda@lpnu.ua

Інституціональні механізми зміцнення економічної безпеки України в умовах розвитку інтеграційних процесів

***Анотація.** У статті розглянуто проблеми забезпечення економічної безпеки України. Відзначається, що сучасні трансформації міжнародного економічного середовища засвідчують високі ризики «охолодження» динаміки світової економіки вже у середньостроковій перспективі. Установлено актуальність загрози економічній безпеці: нестача сталого імпульсу розвитку; «голландська хвороба» національної економіки; вразливість макроекономічної стабільності до поточних змін у зовнішньоторговельній сфері; незадовільний відгук внутрішнього середовища на зовнішні виклики; зовнішньоторговельна сфера, як фланг гібридної війни.*

***Ключові слова:** економічна безпека держави; національні інтереси; виклики; загрози; інституційні механізми.*

Ventskovskyy Dmytro, PhD in Economics, Senior Research Fellow, Depute Head of the Economic Security Department, National Institute for Strategic Studies, Kyiv, Ukraine

Malynovskyy Yuriy, PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management and International Business, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

Malynovska Yuliia, PhD in Economics, Assistant of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

Ruda Mariana, PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

Institutional Mechanisms of Strengthening Economic Security of Ukraine in Terms of Development of Integration Processes

***Abstract. Introduction.** International transformations pose serious threats to the economic security of Ukraine, the source of which is the commitment of the domestic foreign economic course to the monophocous model of development of trade and economic relations. The determining role in these processes is played by the current state of foreign-policy relations Purpose. The purpose of this article is to substantiate the problems and ways of ensuring economic security of Ukraine.*

Стаття надійшла до редакції: 24.10.2018

Received: 24 October 2018

Results. In the article, attention was paid to threats to economic security. The influence of the main threats such as the lack of sustainable development impulse has been highlighted and analyzed; "disease of Holland" of the national economy; vulnerability of macroeconomic stability to current changes in the foreign trade sphere; unsatisfactory internal environment response to external challenges; foreign trade sphere, as a flank of the hybrid war.

Conclusions. As a result of the research, it has been established that the concentration of efforts in the international struggle for the formation of new regional centers for the location of production facilities, the transition to proactive mechanisms for promoting national economic interests in the international arena, formation of high-precision focus groups of regional priorities, modernization of the concept of carrying out trade missions for exporters, development of new forms of export promotion, activating the role of the state in relation to the rights and opportunities of protecting the interests of exporters will increase the economic security.

Keywords: economic security of the state, national interests, challenges, threats, institutional mechanisms.

JEL Classification: F52, H56

Постановка проблеми. Міжнародні трансформації формують все більш серйозні загрози економічній безпеці України, джерелом яких є прихильність вітчизняного зовнішньоекономічного курсу монофокусній моделі розвитку торговельно-економічних відносин. Визначальну роль у цих процесах відіграє поточний стан зовнішньополітичних відносин. Концентрація уваги українських виробників тільки на високоліквідних і висококонкурентних експортних ринках, призводить до стратегічних втрат у результаті ігнорування реальних можливостей, які існують для України на «недоторгованих ринках» країн Азії, Африки та Америки. Отже, актуальними виступає дослідження загроз економічній безпеці таких як: нестача сталого імпульсу розвитку; «голландська хвороба» національної економіки; вразливість макроекономічної стабільності до поточних змін у зовнішньоторговельній сфері; незадовільний відгук внутрішнього середовища на зовнішні виклики; зовнішньоторговельна сфера, як фланг гібридної війни тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне обґрунтування сутності та проблеми формування інституціональних механізмів забезпечення економічної безпеки України розглядали у своїх працях багато науковців, зокрема: І. Аверічев, О. Амеліницька, Н. Білошкурська, Т. Васильців, В. Воропай, К. Горячева, Л. Донець, С. Каламбет, О. Коробчинський, Н. Левковець, А. Лук'янчикова, С. Міщенко, І. Шевченко, І. Король, А. Полторак [1; 2; 3; 4; 15]. Віддаючи належне науковим розробкам вчених, слід зазначити, що недостатньо розкритими та суперечливими залишаються питання формування механізмів управління економічною безпекою на макрорівні, обґрунтування механізмів її зміцнення. Малодослідженими є проблеми забезпечення економічної безпеки України.

Формулювання цілей дослідження. Ціллю статті є обґрунтування складових елементів механізму забезпечення та зміцнення економічної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні трансформації міжнародного економічного середовища засвідчують високі ризики «охолодження»

динаміки світової економіки вже у середньостроковій перспективі. Міжнародний валютний фонд попереджає про ризики втрати імпульсу загального піднесення (відродження світової торгівлі та інвестицій) через загострення торгових конфліктів та збільшення глобальних диспропорцій (накопичення надмірного дефіциту поточного рахунку в одних країнах та постійне перевищення надлишків в інших) [5].

Саме зараз спостерігається нарощення негативної синергії низки процесів у міжнародній економіці. І якщо міжнародні економічні санкції, направлені на приборкання країн-агресорів проти світового порядку, є ціною збереження світового правопорядку, то намагання значної кількості країн розв'язання власних проблем ціною деглобалізації кидає виклик основам сучасної міжнародної економічної системи. Серед найпотужніших слід відзначити вихід Сполученого Королівства з ЄС (Brexit), відсутність консенсусу в ЄС щодо перезавантаження економіки об'єднання (посилення регіоналізації на фоні концепції різношвидкісного росту), загострення неприхованого економічного протистояння між США та Китаєм (валютні війни тощо), ініціативи США щодо переформатування власних міжнародних торговельних зобов'язань (відмова від участі у міжнародних об'єднаннях), а також збільшення на цьому фоні протекціонізму загалом у Світі через суттєве погіршення торговельних балансів.

Міжнародні трансформації формують все більш серйозні загрози економічній безпеці України, джерелом яких є прихильність вітчизняного зовнішньоекономічного курсу монофокусній моделі розвитку торговельно-економічних відносин. Визначальну роль у цих процесах відіграє поточний стан зовнішньополітичних відносин. Сприятливий політичний фон 2000-х років обумовлював найтісніші торговельні стосунки із країнами СНД. На ці країни припадало у 2007 – 2013 рр. в середньому 37 % вітчизняного експорту товарів та 41,5 % імпорту [6]. Натомість відповідні усереднені значення для інших регіонів становили – ЄС 26 % і 33 %, Азія 24,6 % і 16,9 % тощо.

Натепер монофокусом зовнішньоторговельної політики стали країни ЄС. За підсумками 2017 р. країни ЄС сформували 40,5 % вітчизняного товарного

експорту та 44,5 % імпорту. У свою чергу на країни СНД відтепер припадає лише 17 % експорту та 23,3 % (14,6 %) відповідно імпорту.

Концентрація уваги на необхідності виходу українських виробників, головним чином, на високоліквідні, але й висококонкурентні ринки промислово розвинутих країн, призводить до стратегічних втрат у результаті ігнорування реальних можливостей, які існують для України на «недоторгованих ринках» країн Азії, Африки та Америки.

Якщо в умовах відходу з ринків СНД та посилення ролі ЄС дещо підвищилась частка азійського напряму торгівлі, в експорті товарів до 28,8 %, в імпорті до 21,3 %, то на Африку припадає лише 9,3 % експорту та 1,4 % імпорту. Це при тому, що торгівля з африканськими країнами робить найбільший додатний внесок у сальдо вітчизняного зовнішньоторговельного обороту (+3,4 млрд дол. США у 2017 р.). Роль американського ринку взагалі лишається на межі присутності (2,8 % для товарного експорту та дещо більше для імпорту – 7,3 %).

Вітчизняна модель соціально-економічного розвитку залишається експортоорієнтованою із високим рівнем зовнішньоторговельної відкритості. Залишаючи при цьому нерозв'язаними критичні загрози економічній безпеці, Україна ризикує знову зануритись у глибоку і затяжну кризу. Йдеться про таке:

– нестача сталого імпульсу розвитку. Вітчизняна модель зовнішньоторговельного співробітництва є циклічною за фазами росту і спаду, а за основними показниками відповідає рівню 2010-2011 рр. Нетривалі фази росту швидко накопичують критичні дисбаланси, які завдають руйнівного впливу на макроекономічне становище країни;

– непереможні симптоми «Голландської хвороби» національної економіки. Недиверсифікована за товарами та географічними орієнтирами зовнішньоторговельна діяльність визначає фарватер руху національної економіки, а не навпаки. Таким чином, утворюється надвисока кореляція показників зовнішньої торгівлі та ключових макроекономічних індикаторів;

– вразливість макроекономічної стабільності до поточних змін у зовнішньоторговельній сфері. Зовнішньоторговельна складова національної економіки залишається ключовим чинником тиску на перспективи забезпечення макроекономічної та макрофінансової стабільності. Невиправданий рівень відкритості економіки робить її заручником від зовнішньої кон'юнктури;

– незадовільний відгук внутрішнього середовища на зовнішні виклики. У власників активів базових галузей економіки відсутній критичний рівень розуміння та зацікавленості у реноваціях. Структура світової економіки динамічно змінюється, відповідно до чого трансформується міжнародний розподіл

спеціалізації країн, тоді як Україна і надалі представлена сировиною;

– зовнішньоторговельна сфера, як фланг гібридного фронту. Це відкриває широкий спектр для маневру в контексті завдання економічних збитків Україні, що принципово небезпечно в умовах гібридного характеру сучасного протистояння на міжнародній арені;

– реактивність зовнішньоторговельної політики. Державна політика щодо зовнішньої торгівлі не забезпечує контрциклічні заходи для урівноваження динаміки за ключовими показниками, симптоматично рефлексуючи на поточні зміни;

– невинуватана «толерантність» у питаннях захисту національних інтересів на зовнішніх ринках. Після десяти років членства в СОТ в Україні так і не створено інтегровану систему захисту власних національних інтересів через міжнародні механізми. За період 2008 р. до 2015 р. Україна всього 4 рази зверталась до Органу з вирішення суперечок СОТ;

– повільність застосування наданих Україні інструментів захисту інтересів в СОТ. Показовим прикладом є звернення України до Органу з вирішення суперечок СОТ стосовно обмежень транзиту товарів з України до Казахстану. Після завершення всіх бюрократичних процедур, лише 6 червня 2017 р.;

– невідповідність нинішнім потребам рівня представництва України в СОТ. Співробітництво України з СОТ здійснюється через діалог Заступника міністра економічного розвитку і торгівлі України – Торгового представника України, Департамент доступу до ринків та взаємодії з СОТ Міністерства економічного розвитку і торгівлі та Постійного Представництва України в ООН та інших міжнародних організаціях в Женеві, яке відповідає за взаємодію з 16 міжнародними організаціями, включаючи СОТ. Через відсутність постійного представника України в СОТ, Україна обмежена у можливостях впливати на процес підготовки рішень в системі СОТ в повному обсязі та мати повну інформацію стосовно питань, що знаходяться на порядку денному цієї організації;

– незадовільна інституційна компетентність. Відповідальні державні інституції є вкрай обмеженими за інструментами протидії потенційним загрозам, що генерує зовнішньоторговельна сфера.

Виходячи з необхідності протидії наявним і потенційним загрозам економічній безпеці Україні, важливо сформулювати механізм щодо перспектив забезпечення національних інтересів. Багатогранність проблематики економічної безпеки держави потребує інституціонального підходу, відтак пошуку прогресивних інституціональних механізмів її зміцнення. Серед інших слід виділити наступні:

1. Концентрація зусиль у міжнародній боротьбі за формування нових регіональних центрів алокації виробничих потужностей. Запущені деглобалізаційні процеси визначатимуть переформатування

міжнародної участі країн у ланцюгах створення доданої вартості. Володіючи надпотужним природним, людським, сировинним потенціалами, наше завдання полягає у формуванні в Україні регіонального виробничо-коопераційного центру.

Основні зусилля мають бути скеровані на забезпечення регуляторної привабливості та транспарентності для бізнесу, відкритості для інвестування, передусім йдеться про інвестиції для експорту, захисту та непорушності права власності, стимулювання, зокрема непрямыми методами, інноваційного розвитку (коригування податку на прибуток, спеціальні режими амортизації основних фондів тощо). Держава має взяти на себе відповідальність за розвиток інфраструктури в країні, спрощення умов ведення бізнесу та розбудови партнерських стосунків з ключовими торговельними партнерами.

2. Перехід до проактивних механізмів просування національних економічних інтересів на міжнародній арені. Саме це має забезпечити результативність трансмісійного механізму показників росту зовнішньоторговельного товарообороту (у 2017 р. +23,3 %) на пришвидшення економічного зростання у наступні роки та подолання стагнаційної динаміки промислового розвитку (+100,4 %) і, головне, подолання «компромісу незростання» (забезпечення проривної динаміки проти нинішніх + 2,5 % зростання ВВП у 2017 р.) [9].

В основі реалізації такого завдання є розбудова Business-to-government (B2G) формату, головною метою якого є побудова динамічної моделі зовнішньоторговельної політики України, яку очікує та на яку розраховує вітчизняний бізнес. У сукупності це забезпечить «єдине вікно» допомоги українським експортерам у виході на іноземні ринки та дасть змогу підвищити роль МСП у розкритті вітчизняного експортного потенціалу.

3. Формування високоточних фокус-груп регіональних пріоритетів розвитку торговельно-економічного співробітництва України та визначення на цій основі товарів стратегічного позиціонування України у міжнародних ланцюгах створення доданої вартості, що є найбільш перспективним стратегічним підходом у підтримці та просуванні зовнішньоекономічних інтересів України.

Для підвищення якості реалізації зовнішньоторговельної політики у розрізі стратегічних напрямів розвитку, при розробленні регіональних стратегій доцільно виокремлювати фокус-регіони:

– Єдиний Європейський ринок. Важливо суттєво інтенсифікувати та встановити часові «маяки» щодо остаточної практичної адаптації українських технічних регламентів до стандартів ЄС (насамперед завершити перший етап укладання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА) щодо низьковольтного обладнання, електромагнітної

сумісності, машин [10] і перейти до наступного етапу розширення кола секторів, які будуть підпадати під дію цієї угоди);

– Азійський регіональний пул розвитку торговельної експансії, який відповідно до національних економічних інтересів України охоплює чотири підгрупи країн у фокусі:

– Середземноморський басейн де укладення угод про зони вільної торгівлі є основним інструментом просування експортних інтересів. Першочерговим завданням є підписання та невідкладна ратифікація угоди про зону вільної торгівлі з Ізраїлем та завершення переговорів по створенню зони вільної торгівлі з Туреччиною. На часі фокусування економіко-дипломатичних зусиль навколо формування засад вільної торгівлі з Єгиптом, Алжиром, Тунісом та Марокко. Вагомим підґрунтям співпраці з країнами Середземноморського басейну є те, що всі вони є учасниками Регіональної Конвенції про пан-Євро-Середземноморські преференційні правила походження (Пан-Євро-Мед). Крім того країни на півночі Африки, насамперед Марокко, можна використовувати у якості проміжних ланок постачань товарів до країн Субсахарської Африки.

– Перська затока, відносини з якими слід будувати, як з позиції торговельної експансії (Катар, Саудівська Аравія, ОАЕ), так і крізь призму стосунків з США, що в т.ч. передбачає готовність до зняття обмежень щодо окремих країн цього регіону та доручення вітчизняного потенціалу до розбудови та відновлення інфраструктуру регіону (Ірак, Іран).

– Південно-Східна Азія. Значні темпи зростання населення в цьому регіоні поруч з покращенням економічного становища обумовлюють збільшення імпорту сільськогосподарської продукції та харчових товарів, попри високий рівень торговельного захисту в регіоні. В цьому контексті Україна зацікавлена в лібералізації торговельних режимів з такими країнами, як Індонезія, Сінгапур та В'єтнам. Також слід використовувати наявність серед місцевого населення значної кількості випускників українських вищих технічних навчальних закладів для налагодження технологічного експорту та реалізації на їхніх території інфраструктурних проектів.

– Далекий Схід, стратегічне партнерство з країнами якого повинно базуватися на максимальному сприянні інвестуванню з цих країн (Республіка Корея та Японія) у високотехнологічні галузі України, а також спільний вихід українських та регіональних компаній на ринки країн АТР. Окремо мають позиціюватися відносини з Китаєм, що передбачає стратегічне включення України до глобального проекту «Новий шовковий шлях» та досягнення паритетних і дзеркальних умов взаємного доступу на ринки.

– Субсахарська фокус-група розширення торговельної присутності вітчизняних експортерів. Україні важливо встановити тісні контакти з секретаріатом

Африканської континентальної зони вільної торгівлі (African Continental Free Trade Area [11]), що об'єднує 44 країни і яка вочевидь стане ключовим економічним утворенням даного регіону. Особливої уваги слід приділити Нігерії, як в частині лібералізації торговельного режиму з нею, так і з метою забезпечення участі українських компаній у будівництві промислових та інфраструктурних об'єктів в ній, насамперед добудові металургійного комбінату в місті Аджаокуті.

– Американський вектор розвитку торговельно-економічних відносин України. Залишаючись прихильниками пришвидшення розкриття потенціалу зони вільної торгівлі з Канадою, слід активно посилювати переговорну позицію в даному регіоні. На порядку денному включення України у фокус міжнародних торговельних ініціатив США, що є підґрунтям для створення зони вільної торгівлі з найбільшим глобальним ринком Світу.

Попри незначні обсяги торгівлі з країнами Латинської Америки, цей регіон не є поза увагою України. Для поглиблення стосунків з країнами регіону Україні слід сконцентруватися на розвитку контактів з Організацією американських держав [12] та вивченні програм і проектів Міжамериканського банку розвитку [13]. Важливо сприяти утворенню підприємницьких альянсів за участю представників ключових секторів, зокрема авіаційного, енергетичного, фармацевтичного тощо, що сприятиме інтенсифікації торговельного та науково-технічного співробітництва.

4. Осучаснення концепції здійснення торговельних місій для експортерів. У крос-секторальному вимірі держава має стати провайдером підтримки просування національних експортних інтересів у міжнародній торгівлі.

Торговельні місії для експортерів мають створювати ефективні площадки для налагодження та підтримки ділових контактів для експортерів, поширення інформації про національний брендінг тощо. Пріоритетами вітчизняної товарної спеціалізації за зовнішніх ринках важливо закріплювати секторальними стратегіями. З огляду на можливості та стратегічні цілі, такими пріоритетами мають стати:

– машинобудування (виробництво запасних частин та комплектуючих виробів для аерокосмічної та авіаційної промисловості, авіабудування та суміжні сектори);

– харчова промисловість (забезпечення регіонального лідерства та гаранта продовольчої безпеки, опанування нових ринкових ніш для вітчизняного експорту, зокрема, постачання органічних продуктів тощо. При цьому пріоритетами є збільшення екологічності, наукоємності та технологічності аграрного виробництва, що визначатиме провідну роль України у новітній моделі міжнародної спеціалізації країн);

– інноваційні індустрії (у фокусі просування українських зовнішньоторговельних інтересів мають бути види промисловості із максимальним включенням ІКТ у процеси виробництва).

Вкрай необхідно встановити часові «маяки» щодо остаточної практичної адаптації українських технічних регламентів до стандартів ЄС. Важливо завершити гармонізацію зі стандартами санітарних та фітосанітарних заходів ЄС та забезпечити їх належне впровадження на усіх рівнях.

5. Опанування нових форм просування експорту. Вітчизняні експортери не володіють достатнім ресурсом для самостійного масштабного інформаційного прориву – про більшість вітчизняного експортного потенціалу просто не відомо на зарубіжних ринках. Залучення провідної практики розвитку експорту є вкрай важливим завданням торговельної політики.

На новий рівень необхідно виводити репрезентацію експортних можливостей в середині країни. Цільові міжнародні форуми, організація креативних промоцій на базі внутрішньої виставкової діяльності на основі прогресивних ІТ-рішень, консолідація WEB-ресурсів для просування національних експортних можливостей, надання можливості профільній інституції частково компенсувати витрати на ділові візити стратегічних іноземних покупців вітчизняного експорту в Україну тощо.

Розвиток економічної дипломатії на засадах глобальної присутності українських громад за кордоном. Важливо усвідомлювати, що міграцію в сучасному світі слід розглядати як важливий фактор формування нового світового порядку. Завдання в цьому випадку полягає в тому, щоб перетворити фактор внутрішньої слабкості (масштабна трудова еміграція) у фактор зовнішньої сили (велика закордонна громада).

Залучення українців за кордоном до роботи в представництвах та філіях українських компаній та інші заходи, спрямоване на підвищення «лобістської ваги» української громади для забезпечення можливості дієвого впливу на розвиток двосторонніх торгово-економічних та інвестиційних відносин, розширення ділових стосунків між окремими регіонами обох країн, створення позитивного іміджу України та її економічної системи; відношення ділових асоціацій та союзів до питань двостороннього співробітництва. Цей процес вже відбувається внаслідок дії цілої низки факторів, серед яких основними є поступове пристосування українців до юридичних та економічних умов діяльності на ринках інших країн, отримання необхідних ділових навичок та професійної освіти, напрацювання позитивного іміджу в очах потенційних роботодавців, досягнення між Україною та іншими країнами (в першу чергу, ЄС) відповідних політичних

домовленостей щодо статусу українських трудових мігрантів тощо.

7. Активізація ролі держави у питаннях дотримання прав та можливостей захисту інтересів експортерів, що передусім передбачає активне залучення можливостей СОТ.

Важливо розв'язати питання створення на постійній основі представництво (місію) України при Світовій організації торгівлі, до фінансування якого має бути в першу чергу залучений бізнес.

Висновки. Розробка та реалізація механізму забезпечення економічної безпеки України передбачає втілення в практику управління декількох концептуальних принципів: по-перше, усвідомлення значення економічної безпеки для забезпечення

функціонування і розвитку держави; по-друге, інституційний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства повинен враховувати різновекторність завдань України, які сприяють досягненню ключових макроекономічних показників. Сформований інституційний механізм забезпечення економічної безпеки України базується на системному підході, включає сім векторів реалізація, яких, дозволить зміцнити економічну безпеку держави, досягти її цільового рівня.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розроблення алгоритмів обґрунтування інструментарію, кількісних методів оцінювання та моніторингу рівня економічної безпеки України.

Література:

1. Білошкурська Н. В. Економіко-організаційний механізм формування економічної безпеки підприємства: принципи побудови, функції, структура / Н. В. Білошкурська // Економіка та держава. – 2013. – № 12. – С. 24-29.
2. Васильців Т. Г. Узагальнення концептуальних основи економічної безпеки підприємства // Т. Г. Васильців // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21.2. – С. 153-158.
3. Коробчинський О. Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства / О. Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4 (94). – С.41-45.
4. Пойда-Носик Н. Н. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її роль в забезпеченні національної економічної безпеки / Н. Н. Пойда-Носик // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 340-342.
5. GLOBAL POLICY AGENDA UPDATE. IMF [Електронний ресурс] International Monetary Fund, 2018 retrieved from: <http://www.imf.org/~/media/Files/Publications/PP/GPA/2018/pdf/sm2018-gpa-041918.ashx>
6. Митна статистика зовнішньої торгівлі [Електронний ресурс] // Державна фіскальна служба України, 2018. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/ms/>
7. DS512: Russia — Measures Concerning Trafficin Transit [Електронний ресурс] // Світова організація торгівлі. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds512_e.htm
8. DS544: United States — Certain Measureson Steel and Aluminium Products [Електронний ресурс] // Світова організація торгівлі. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds530_e.htm
9. Національні економічні інтереси на міжнародній арені [Електронний ресурс] // Державна служби статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
10. Мінекономрозвитку продовжує підготовку до підписання Угоди АСAA. [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2018. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=81e80461-136b-4c87-bfb4-af6f5d06750b&title=MinekonomrozvitkuProdovzhuPidgotovkuDoPidpisanniaUgodiAsaa>
11. CFTA – Continental Free Trade Area.[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://au.int/en/ti/cfta/about>
12. The Organization of American States. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.oas.org/en/>
13. Inter-American Development Bank. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://www.iadb.org/en>
14. Grigoreva, E. and Garifova, L. (2015). The Economic Security of the State: The Institutional Aspect. *Procedia Economics and Finance*, 24, 266-273. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00658-9](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00658-9).
15. Korol, I. and Poltorak, A. (2018). Financial risk management as a strategic direction for improving the level of economic security of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(2018), no. 1, 235-241. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-235-241>.
16. Sirenko, N., Baryshevskaya, I., Poltorak, A. & Shyshpanova, N. (2018). State and tendencies of intergovernmental regulation in Ukraine in conditions of fiscal decentralization. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(25), 157-164. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i25.136489>.
17. Koshkina, I. and Sharamko, M. (2015). Economic Security and Internal Control of the Academic Research Projects. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 214, 858-865. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.741>.

References:

1. Biloshkurs'ka, N. V. (2013). Economic and organizational mechanism of formation of economic security of the enterprise: principles of construction, functions, structure. *Ekonomika ta derzhava*, 12, 24-29 [in Ukrainian].
2. Vasyl'tsiv, T. H. (2011). Generalization of the conceptual foundations of economic security of the enterprise. *Naukovy visnyk NLTU Ukrainy*, 21.2, 153-158 [in Ukrainian].
3. Korobchyns'kyj, O. L. (2009). Methodology of forming the system of economic security of the enterprise. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 4 (94), 41-45 [in Ukrainian].

4. Pojda-Nosyk, N. N. (2011). The essence of financial security of entrepreneurs and their role in ensuring national economic security. *Visnyk ZhDTU*, 1 (55), 340-342 [in Ukrainian].
5. International Monetary Fund (2018). *GLOBAL POLICY AGENDA UPDATE*. IMF. Retrieved from <http://www.imf.org/~/media/Files/Publications/PP/GPA/2018/pdf/sm2018-gpa-041918.ashx>.
6. State Fiscal Service of Ukraine (2018). *Mytna statystyka zovnishnjoji torghivli* [Customs statistics of foreign trade]. Retrieved from <http://sfs.gov.ua/ms> [in Ukrainian].
7. World Trade Organization (2018). *DS512: Russia – Measures Concerning Trafficin Transit*. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds512_e.htm.
8. World Trade Organization (2018). *DS544: United States – Certain Measureson Steel and Aluminium Products*. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds530_e.htm.
9. State Statistics Service of Ukraine (2018). *Nacionaljni ekonomichni interesy na mizhnarodnij areni* [National economic interests in the international arena]. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].
10. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2018). *Minekonomrozvytku prodovzhuje pidghotovku do pidpysannja Ughody ASAA* [The Ministry of Economic Development continues to prepare for the signing of the ACAA]. Retrieved from <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=81e80461-136b-4c87-bfb4-af6f5d06750b&title=MinekonomrozvytkuProdovzhuPidgotovkuDoPidpisanniaUgodiAsaa> [in Ukrainian].
11. CFTA – Continental Free Trade Area (2018). Retrieved from <https://au.int/en/ti/cfta/about>.
12. The Organization of American States (2018). Retrieved from <http://www.oas.org/en/>.
13. Inter-American Development Bank (2018). Retrieved from <https://www.iadb.org/en>.
14. Grigoreva, E. and Garifova, L. (2015). The Economic Security of the State: The Institutional Aspect. *Procedia Economics and Finance*, 24, 266-273. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00658-9](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00658-9).
15. Korol, I. and Poltorak, A. (2018). Financial risk management as a strategic direction for improving the level of economic security of Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(2018), no. 1, 235-241. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-235-241>.
16. Sirenko, N., Baryshevskaya, I., Poltorak, A. & Shyshpanova, N. (2018). State and tendencies of intergovernmental regulation in Ukraine in conditions of fiscal decentralization. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(25), 157-164. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i25.136489>.
17. Koshkina, I. and Sharamko, M. (2015). Economic Security and Internal Control of the Academic Research Projects. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 214, 858-865. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.741>.

